

Ha érzomon felkölt a' szenvedély,
Gránát szemedbe' meggyuladt az éj;

És állónál mint égő rózsaszín,
Min ajkad lón a' reszkető virág.

Ha elpirulva boldogságodért,
Szemed, véd pilla-fátyolába tért:

'S a' lámpa' kék világa szerte folyt,
Begyöngyöző ez álmodó mosolyt;

Ha illatos karodra színt vetelt:
Az, a' teremlő' dús ecsetje lett.

De most ha elnyílt lelked' altatod,
Fejér kereszt halványka alkatod;

'S mint nincs élet márvány feszületen:
Az üdv hideg, melly rajta megjelen.

Ki mondaná az ur' kezéről?
Igy romtni el szebb gondolatjait!

De nem leszel seledve, drága rom,
Tört ékeidnél én imádkozom.

Ruthy Lajos.

A' DRÁMA' ALAP-ELVEI.

Vannak a' magyar irodalomban, kik
Aristotelest védpaizsul használván, azt
állítják, hogy a' drámában a' cselek-
vény az első, második a' mese
és szerkezet, utolsó a' jellem.
E' nézeteket én legszilárdabb meggyő-
ződésemmel fogva olly károsoknak tar-
tom, hogy kötelességemnek érzem
azokat, mennyire csak tőlem kitelik,
megczáfolni, és a' jellemet vagy
is inkább a' jellemeket a' tö-

kéletes keresztényi drámának olly alapjaként mutatni ki, mellyből egyedül fejleszthetni ki sikeresen a' cselekvényt és a' mesét szerkeszthetni. Azonban mielőtt föladatomhoz fogok, azon olvasót, ki egyedül mulattatni, és nem egyszersmind eszmélni is kíván, felszólítom, lapozza át értekezésem' legalább első jelen szakszát, a' figyelmes gondolkozót pedig arra kérem, várja meg czikkem' bevégezését, mielőtt annak olvasásához fog: magam is sajnálva érezvén azon körülményt, hogy tulajdonképi kritikai lapunk nincsen, miben értekezésem helyre és nagyobb közönségre találhatna egyszersmind; miért is Garay barátomnak különös köszönetemet fejezem ki, hogy azt más lap' hiányában, ha nem is kizárólag női, mégis főképen mulatató szép irodalmi Regélőjébe felvenni szíves vala *).

Elleneim' nézeteiben én főhibának azt tekintem, hogy ők drámában a' cselekvényt a' jellemtől elszakasztják. Én a' művészetekben, következőleg a' költészetben is jellem és jellemzés nélkül semmi cselekvőséget nem képzelhetek; és csak abban találom fel a' főkülönbséget a' költészet' egyes nemei közt, miszerint egyikében a' költő' alanyi jellege, másikában a' tárgyilagos jellem túlnyomó, a' harmadikban pedig a' jellem' mindkét nemei vegyülnek. A' lyrai költészetben a' költő'

*) Sőt Programmunk szerint széptani fejtegetéseknek mindenkor nyitvák lapjaink, mert nem tartjuk a' magyar hölgyet olly lelketlennek, kinek csak könnyű portéka kellvén, mindent mi nem mulatató' csevegés, magától elutasítana; 's nem kell felednünk, hogy csupa mulatattással nem mossa vissza irodalmi érdekeinket.

alanyiságának legtágasabb mezeje nyílik, 's a' lyrai költő többnyire csak a' már lelke' bensejében módosított külbefolyásokat, vagy is inkább érzéki tapasztalása által nyert és lelkében újra átalakított, újra teremtettnézeteket, 's innen eredt érzéseit állítja előnkbe. Az epikai költészetben a' költő majd saját személyében beszélván, saját szemével látottakat, saját fülével hallottakat mesélván, 's így maga munkálódván, majd egyes fölhozott személyeit beszéltetván, 's azokat munkálódtatván alanyiságát tárgyilagossággal vegyíti. A' drámában végre a' költő alanyiságáról majd nem egészen lemond, maga személyében többé sem beszél sem munkálódik, hanem egyedül fölhozott személyeit beszélletti és munkálkodtatja, 's így tárgyilagossá kell válnia.

Való ugyan egy részről, hogy Aristoteles e' különbségeket nem állapítja meg olly szilárdan, hogy munkájában a' dráma és epos közti különbségek sok helyütt csak külsőségekben mint p. o. hosszukban, metrumokban 'stb. keresetnek; de nem kell felejtenuünk, mikép Aristoteles óta a' keresztényi dráma inkább és inkább eltávozott az epostól, mit nem sokára következő értekezésemben, melly mintegy a' jelennek folytatásaként tekinthetendő, valamivel részletesebben megmutatni szándékozom. Más részről az is való, hogy még a' lyrai költőtől is tárgyilagosságot, még pedig joggal követelünk, valamint a' tesdráma író soha tökélelen és egészen kinemvelközhetik alanyiságából, csak hogy a' lyrában a' költő' alanyisága, a' drámában a' tárgyilagosság a' túlnyomó, és

hogy ha a' költészet' nemeit egymással összezavarni nem akarjuk, kénytelenek leszünk főfigyelmünket e' tulajdonságra fordítani. —

'S így Hegel' és iskolája a' lyrai költészetnek főérdemét abban helyezi, hogy a' költő közvetlenül saját bensőjéből merítsen (mi azonban minden érzelmi tapasztalás nélkül nem történhetik); míg a' józan kritika a' drámai költőt leginkább kitüntetni kívánván, azt mondja róla, hogy művében egészen tárgyilagossá vált.

A' lyrai költőnél tehát a' cselekvőség magából a' költőből, saját bensőjéből származik, 's így állítatik előnkbe, a' drámai költőnél e' cselekvőség átmegy az általa képezett vagy is teremtetett személyekre, és azokban megtestesül 's így a' lyrai költészetben szemünk előtt maga a' költő áll, a' drámaiban pedig az a' háttérbe vonul, és teremtetett személyeit az előtérbe tolja.

Ha ez elméletileg áll és a' cselekvőség vagy alanyi vagy tárgyilagós, akkor a' cselekvény is vagy az alanyi vagy pedig a' tárgyilagós erőnek és ebből származó cselekvőségnek fogja köszönni eredetét. A' drámában a' cselekvény a' költőtől elkülönözött személyek által vitetik végbe, tehát a' költőnek, ki most hátra lép, a' dolgot úgy kell intéznie, hogy mi ezen cselekvényt e' személyek' munkálatából származtathassuk.

Kérdem már most, micsoda az a' személy, nem-e az egyedi, minden más hozzá hasonló lénytől sajátos jellege által különböző lény? és a' nyelv szokáshoz még inkább közeledve, nem

emberi lény-e? Nem olyan lény-e, melly tulajdon indulataival, tulajdonságaival, érzés és gondolkozásmóddal bír? Kérdelem, nem alkotják-e ezen indulatok, szenvedélyek, gondolkodás- és érzésmódok amaz összeget, amaz anyagot, ama' rugókat, mellyekből az egyedi jellem fejlődik?

A' mult idők' jó tapintatú közönségei ez' igazságokat átlátván, a' drámában előforduló személyeket a' jellemekkel rég óta azonosították, miért is minden művelt nyelvben szokássá vált a' drámának személyeit kitüntetőleg jellemeknek (Characteres) nevezni, olly jellemeknek, kiket mint a' költő' egyediségtől elszakasztott egyediségeket tekintjük, és minden joggal tekinthetjük.

A' művészet' minden nemének legfensőbb főadata az ember t, mint az isten' világának legtökéletesebb ismert lényét, annak erejét, cselekvőségét, és jellemét ábrázolni, és ezen ábrázolás által viszont embertársára, jelenjék ez bár meg mint hallgató, mint olvasó, vagy mint szemlélő, hatni, és annak természetes művészet iránti kellekeinek megfelelni; miért is azon művészet nemet becsüljük legnagyobbra, melly az ember' életét és cselekvőségét legtisztábban tünteti ki, miért is Beethovennek egy symphoniáját, miben a' lélek' legtökéletesebb érzései kinyilatkoztatvák, vagy Mozart' Don Juanját, miben a' zene az indulatokat jellemzi, sokkal nagyobbra becsüljük, mint akár mennyi Strausz és Lannerféle keringőket, vagy felületes fúlesiklandó olasz operákat; sokkal nagyobbra becsüljük a' rajzoló művészetekben a' historiai mint az állat, táj, vagy élet-

csend — (Stilleben) festést; sokkal nagyobbra becsülünk egy jó drámát mint egy didaktikai, vagy leíró költeményt. És ezt már Aristoteles is tevő, ki a' dramaturgiát az epikai költészettel összehasonlítván amannak az elsőbbséget, ha ugyan nem is egyenesen mégis igen láthatólag és világosan oda ítélte, és a' drámai költészetet már az által is, hogy azt sokkal részletesebb és mélyebb taglalatra méltatta, mint az epost, a' költészetnek minden nemei közt világosan kitünteté.

A' mondottakból világos, hogy valamint a' józan kritika, úgy a' jobb tapintatú közönségek is a' költészetnek minden nemei közt leginkább a' drámát tekinték annak, mellyben a' bennünket minden összehasonlítás nélkül leginkább megható emberi 's így egyedi cselekvőség a' fő feladat, 's mellyben az ember 's a' személy par excellence, állíttatik szemeink elé, 's így a' költészetnek ez ágát legmagasztosbnak, legfenségesbnek ismerték el, 's ezen elismerésekben egyszersmind kénytelenek az egyedi, a' személyi jellemzést a' költészet' legmagasb polczára helyezni.

„A' drámának egyik főfeladata a' cselekvény“, igaz! de nem a' holt, hanem az eleven cselekvény, mert a' gép is cselekszik; de a' gép' cselekvényei külső és holt rugók által vannak föltételezve, míg az eleven lényben a' cselekvényt benső és eleven erők okozzák, és ezen erőhez az emberben még az önállóság, az eszmélkedő és magát határozható tehetség is járul — 's mi mégis a' drámai cselekvényt ne ezekből a' legfenségesb és

leg hathatósb rugókból fejlesztszük ki,
hanem azt külső rugók által engedjük
okoztatni 's végbevitetni? Avvagy le-
het-e személyt jellem nélkül még csak

képzelní is ? legyen az akár általánosan
fölfogva, akár egyedileg legélesebb
határozottsággal rajzolva ?

Henszlmann Imre.
(Folyt. köv.)